

**Apvienotās Nāciju Organizācijas Konvencijas
„Par personu ar invaliditāti tiesībām” ratifikācijas
īstenošanas gaita
(informācija uz 2010.gada oktobri)**

Apvienoto Nāciju Organizācijas (turpmāk – ANO) Konvencija (turpmāk – Konvencija) „Par personu ar invaliditāti tiesībām” un tās Fakultatīvais protokols (turpmāk – Protokols) 2007.gada 30.martā tika atvērti parakstīšanai visām valstīm un reģionālās integrācijas organizācijām ANO galvenajā mītnē Ņujorkā un jau tajā pašā dienā 81 valsts Konvenciju parakstīja. Eiropas Komisija Konvenciju Eiropas Kopienas vārdā arī parakstīja 2007.gada 30.martā.

Konvencijas mērķis ir veicināt, aizsargāt un nodrošināt to, lai personas ar invaliditāti varētu pilnībā un vienlīdzīgi ar citām personām izmantot visas cilvēktiesības un pamatbrīvības un veicināt tām piemītošās cieņas ievērošanu.

Konvencija papildina citus starptautiskus cilvēktiesību dokumentus, piemēram, ANO Vispārējo cilvēktiesību deklarāciju, ANO Starptautisko paktu par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām, kuriem Latvija jau ir pievienojusies. Konvencija nepieprasa paredzēt jaunas tiesības personām ar invaliditāti, bet gan skaidro dalībvalstu pienākumu respektēt un nodrošināt personu ar invaliditāti vienlīdzību pamattiesību un pamatbrīvību izmantošanā.

Konvencijas dalībvalstis apņemas nodrošināt un veicināt to, lai visas personas ar invaliditāti varētu pilnībā īstenot visas cilvēktiesības un pamatbrīvības bez jebkāda veida diskriminācijas invaliditātes dēļ.

Konvencija paredz, ka katrai dalībvalstij jānosaka pasākumi, kas pakāpeniski īstenoti ekonomiskās, sociālās un kultūras tiesības, šim mērķim, maksimāli izmantojot pieejamo resursu iespējas.

Konvencija Latvijas Republikas vārdā tika parakstīta 2008.gada 18.jūlijā.

Atbalstot Konvencijas parakstīšanu Saeima 2008.gada 29.maija sēdē Ministru kabinetam uzdeva:

- līdz 2008.gada 31.decembrim izvērtēt Latvijas Republikas normatīvo aktu atbilstību Konvencijas prasībām;
- līdz 2009.gada 1.maijam izstrādāt rīcības plānu Konvencija ratifikācijas procesa sagatavošanai;
- līdz 2009.gada 1.decembrim sagatavot un iesniegt Saeimā likumprojektu par Konvenciju.

Atbilstoši Ministru kabineta 2008.gada 8.jūlija sēdes lēmumam (MK sēdes protokols Nr.47, 5§), kas noteica atbalstīt Konvencijas parakstīšanu, Labklājības ministrijai tika uzdots:

- līdz 2008.gada 31.decembrim izvērtēt Latvijas Republikas normatīvo aktu atbilstību Konvencijas prasībām;
- līdz 2009.gada 1.maijam iesniegt Ministru kabinetā rīcības plānu Konvencijas ratifikācijas procesa sagatavošanai (turpmāk –plāns);
- līdz 2009.gada 1.novembrim iesniegt Ministru kabinetā likumprojektu „Par Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvenciju „Par personu ar invaliditāti tiesībām”” (turpmāk – Konvencijas likumprojekts).

Lai izpildītu augstāk minētos uzdevumus, Labklājības ministrija izveidoja darba grupu Konvencijas ratifikācijas īstenošanai (Labklājības ministrijas 18.07.2008. rīkojums Nr. 71), kurā piedalījās nozaru ministriju, citu valsts un pašvaldību iestāžu, tai skaitā Latvijas Republikas Tiesībsarga biroja, Latvijas plānošanas reģionu, kā arī personu ar invaliditāti intereses pārstāvošo biedrību un sociālo partneru pārstāvji.

Kopā tika organizētas septiņas darba grupas sēdes, no tām četras apakšgrupu sēdes, kurās risināti konkrēti problēmjautājumi ar attiecīgi iesaistītajām institūcijām, personu ar invaliditāti pārstāvošām biedrībām un sociālajiem partneriem.

Labklājības ministrijas izpildītie uzdevumi:

1) Izpildot uzdevumu līdz 2008.gada 31.decembrim izvērtēt Latvijas Republikas normatīvo aktu atbilstību Konvencijas prasībām, Labklājības ministrija 2008.gada 23.decembrī nosūtīja Valsts kancelejai informatīvu vēstuli (Nr.18.3-03/4452) „Par Valsts kancelejas kontroles uzdevuma Nr.2008-2046 izpildi”, kurā tika norādīts, ka, veicot normatīvo aktu analīzi pa Konvencijas pantiem, darba grupa secinājusi, ka kopumā Latvijas Republikas normatīvie akti atbilst Konvencijas mērķim.

Izvērtējot nacionālo normatīvo aktu atbilstību, tika konstatēts, ka Konvencijā norādītās vides, pakalpojumu, izglītības un nodarbinātības pieejamības prasības Latvijas Republikas normatīvajos aktos ir iekļautas, taču šī joma praksē netiek pietiekami finansiāli nodrošināta un attīstīta. Nepietiekama ir arī privātā sektora ieinteresētība. Turklāt tika secināts, ka Konvencijas 12.panta „Vienlīdzīga tiesībspējas atzīšana” un 17.panta „Personas integritātes aizsardzība” principu pilnīgai ievērošanai būtu nepieciešami grozījumi Tieslietu ministrijas pārziņā esošajā Civillikumā, Civilprocesa likumā un Bāriņtiesu likumā. Minētās problēmas tika iekļautas plāna "Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencijaspar personu ar invaliditāti tiesībām" (apstiprināts ar Ministru kabineta 2009.gada 12.oktobra rīkojumu Nr.693) 3.punkta ceturtās sadaļas "Vienlīdzīga tiesībspējas atzīšana, tiesas pieejamība" 1.punktā. Saistībā ar minēto ar

Labklājības ministrijas 2010.gada 1.marta rīkojumu Nr.23 tika izveidota darba grupa "Civillikuma ģimenes tiesību daļas aktualizācijas nepieciešamības izvērtēšanai", kuras sastāvā tika iekļauti Labklājības ministrijas, Tieslietu ministrijas, Veselības ministrijas, Tiesībsarga biroja, Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas, valsts sabiedrības ar ierobežotu atbildību "Rīgas psihiatrijas un narkoloģijas centrs", Latvijas Psihiatru asociācijas, kā arī personu ar invalīdītāti pārstāvošo biedrību pārstāvji un advokāts E.Endzelis. Darba grupai tika uzdots izvērtēt nepieciešamību aktualizēt Civillikuma ģimenes tiesību daļu un līdz 2010.gada 31.decembrim pieņemt lēmumu par grozījumu normatīvajos aktos izstrādes lietderību. Rezultātā darba grupa secinājusi, ka Konvencijas 12.panta īstenošanai nacionālajos normatīvajos aktos jāparedz pilnas rīcībspējas ierobežošanas aizliegums, jo rīcībspēja nav vispārīga, tā saistīta ar personas spēju pieņemt konkrētus lēmumus, tādejādi nepieciešami grozījumi Civillikumā, Civilprocesa likumā un Bāriņtiesu likumā. Par minētajiem secinājumiem darba grupa sagatavojusi ziņojumu, kas šā gada 17.septembrī iesniegts Tieslietu ministrijai ar lūgumu izvērtēt darba grupas sagatavoto ziņojumu par nepieciešamību veikt grozījumus Civillikumā, Civilprocesa likumā un Bāriņtiesu likumā, kā arī pieņemt lēmumu par nepieciešamību rosināt izmaiņas rīcībspējas un aizgādības institūtu reglamentējošajos normatīvajos aktos.

2) Labklājības ministrijas izveidotās darba grupas ietvaros tika sagatavots arī plāns „Konvencijas ratifikācijas īstenošanai 2010.-2012.gadam”.

Plāna mērķis ir uzsākt Konvencijas īstenošanu ar pašreiz pieejamajiem resursiem, pakāpeniski veicot uzlabojumus un pilnveidojumus, kas veicinātu Konvencijā nosprausto mērķu sasniegšanu. Plānā iekļauti pasākumi tādās jomās kā vienlīdzība un diskriminācijas aizliegums, pieejamības nodrošināšana, patstāvīgs dzīvesveids, izglītība, nodarbinātība u.c. Plāns paredz arī Konvencijas īstenošanas pamatnostādņu 2013.gadam-2019.gadam izstrādi. Plāna uzdevumu īstenošana paredzēta no likumā „Par valsts budžetu” kārtējam gadam paredzētajiem līdzekļiem un plāns saskaņots ar visām ieinteresētajām institūcijām.

Plāns tika apstiprināts ar 2009.gada 12.oktobra Ministru kabineta rīkojumu nr.693.

3) Labklājības ministrijas izveidotā darba grupa izstrādāja likumu „Par Konvenciju par personu ar invaliditāti tiesībām”, kas tika pieņemts Saeimā 2010.gada 28.janvārī un stājās spēkā 2010.gada 18.februārī. Likums pieņem un apstiprina minēto Konvenciju un nosaka, ka

Konvencijas ieviešanu koordinē Labklājības ministrija un tās īstenošanu pārrauga Latvijas Republikas Tiesībsarga birojs.

Latvija Konvencijas ratifikācijas dokumentus deponēja ANO Ģenerālsēkretariātā 2010.gada 1.martā. Konvencija Latvijā ir stājusies spēkā 2010.gada 31.martā.

4) Labklājības ministrija izstrādāja arī likumu „Par Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām Fakultatīvo protokolu”, ko Saeima pieņēma 2010.gada 3.jūnijā un tas stājās spēkā 2010.gada 23.jūnijā.

Starptautiskajā līmenī Konvencijas īstenošanas uzraudzību veic ANO Personu ar invaliditāti komiteja (turpmāk – Komiteja). Fakultatīvais protokols sniedz iespēju indivīdiem, kuri uzskata, ka Konvencijas dalībvalsts pārkāpj tiesības, kas noteiktas Konvencijā, iesniegt paziņojumus Komitejai. Komiteja nepieņem iesniegumu, ja:

- a) iesniegums ir anonīms;
- b) ar to tiek ļaunprātīgi izmantotas tiesības iesniegt šādus iesniegumus vai tas neatbilst Konvencijas noteikumiem;
- c) Komiteja šādu jautājumu jau ir izskatījusi vai arī tas ir vai tiek izskatīts saskaņā ar citu starptautiskās izmeklēšanas vai izlīguma procedūru;
- d) nav izmantoti visi pieejamie iekšējie tiesiskās aizsardzības līdzekļi. Tas neattiecas uz gadījumiem, kad tiesiskās aizsardzības līdzekļu piemērošana nepamatoti ieilgst vai ir mazticams, ka tai būs reāli rezultāti;
- e) ir acīmredzams, ka tas ir nepareizi vai nepietiekami pamatots, vai ja
- f) tas attiecas uz faktiem, kas ir notikuši pirms šī protokola stāšanās spēkā attiecīgajā Dalībvalstī, ja vien šie fakti nav turpinājušies pēc šī datuma.

Latvija Konvencijas Fakultatīvā protokola ratifikācijas dokumentus deponēja ANO Ģenerālsēkretariātā 2010.gada 31.augustā. Konvencijas fakultatīvais protokols Latvijā ir stājies spēkā 2010.gada 30.septembrī.

Konvenciju līdz 2010.gada 1.oktobrim ir ratificējušas kopumā sešpadsmit Eiropas Savienības dalībvalstis:

- Ungārija – 2007.gada 20.jūlijs
- Spānija – 2007.gada 3.decembris
- Slovēnija – 2008.gada 24.aprīlis
- Zviedrija – 2008.gada 15.decembris
- Austrija – 2008.gada 26.septembris
- Vācija – 2009.gada 24.februāris
- Itālija – 2009.gada 15.maijs
- Apvienotā Karaliste – 2009.gada 8.jūnijs
- Dānija – 2009.gada 24.jūlijs

- Beļģija – 2009.gada 2.jūlijs
- Portugāle – 2009.gada 23.septembris
- Čehija – 2009.gada 28.septembris
- Francija – 2010.gada 18.februāris
- Latvija – 2010.gada 1.marts
- Lietuva – 2010.gada 18.augusts
- Slovākija – 2010.gada 26.maijs

Konvencijas Fakultatīvo Protokolu līdz 2010.gada 1.oktobrim kopumā ir ratificējušas četrpadsmit Eiropas Savienības dalībvalstis:

- Ungārija – 2007.gada 20.jūlijs
- Spānija – 2007.gada 3.decembris
- Slovēnija – 2008.gada 24.aprīlis
- Zviedrija – 2008.gada 15.decembris
- Austrija – 2008.gada 26.septembris
- Vācija – 2009.gada 24.februāris
- Itālija – 2009.gada 15.maijs
- Apvienotā Karaliste – 2009.gada 7.augusts
- Beļģija – 2009.gada 2.jūlijs
- Portugāle – 2009.gada 23.septembris
- Francija – 2010.gada 18.februāris
- Latvija – 2010.gada 31.augusts
- Lietuva – 2010.gada 18.augusts
- Slovākija – 2010.gada 26.maijs

Labklājības ministrijā izveidotas vairākas darba grupas konvencijas īstenošanas veicināšanai - darba grupa Civillikuma ģimenes tiesību daļas aktualizācijas nepieciešamības izvērtēšanai, darba grupa Diskriminācijas novēršanas likuma izstrādes nepieciešamības izvērtēšanai, darba grupa Pamatnostādņu Konvencijas īstenošanai 2013.-2019.gadam projekta izstrādei, Invalīdu lietu nacionālās padomes (ILNP) ietvaros izveidota darba grupa vides pieejamības problēmjautājumu risināšanai cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem. Darba grupās iesaistītas ministrijas, sociālie partneri, personas ar invaliditāti pārstāvošās nevalstiskās organizācijas un Tiesībsarga birojs. Konvencijas īstenošanas jautājumus regulāri skata ILNP sanāsmēs un LM tikšanās reizēs ar NVO pārstāvjiem.